

10.

De Zadelsprinkhaan, de zonneklopper van Dilsen- Stokkem

Freddy Janssens, Provinciaal Natuurcentrum,
Het Groene Huis, Domein Bokrijk, B-3600 Genk.

Met de Zadelsprinkhaan heeft Dilsen-Stokkem een typische Hoge Kempensoort geadopteerd. In heel België komt deze zeldzame soort enkel op een viertal locaties in de Hoge Kempen voor.

De Zadelsprinkhaan komt voor op droge, warme en structuurrijke heidevelden met verspreid staande struiken (o.a. Brem, Eik, Berk, Amerikaanse vogelkers, Den, Braam). Van begin augustus tot begin november kan je volwassen sprinkhanen vinden op de struiken. Voor de eileg is het noodzakelijk dat er ook kale, zandige bodem aanwezig is. De eitjes komen pas na twee of drie overwinteringen uit.

De soort is weinig mobiel. Toch zouden mannelijke exemplaren een gemiddelde afstand van ongeveer 10 m per dag afleggen (Eykens, 2008).

Het probleem voor de Zadelsprinkhaan in Dilsen-Stokkem is dat het om mogelijk zeer kleine restpopulaties in kleine sterk versnipperde heiderelicten gaat, die volledig omgeven zijn door bos. Daarom is het in eerste instantie belangrijk om het geschikte leefgebied te behouden en te vergroten, zodat de populatie versterkt. In een volgende fase kunnen populaties met elkaar verbonden worden.

In de gemeentelijke soortentabel van de stad Dilsen-Stokkem heeft de Zadelsprinkhaan de hoogste score. De soort kon mee opgenomen worden in het bosbeheerplan van de stad. De Zadelsprinkhaan is een zeer kritische soort waarvoor ambitieuze acties vereist zijn. Ac-

Foto: Luc Crevecoeur

Foto: Limburgs Landschap

ties voor de Zadelsprinkhaan komen ook ten goede aan andere prioritair Limburgse soorten, als Gladde slang, Gaspeldoorn en Nachtzwaluw.

Verwezenlijkingen

Terreinacties

In een aantal gebieden bij de rand van het Kempisch Plateau werden acties ondernomen, waarvan ook de Zadelsprinkhaan kan profiteren.

Op de Vossenbergh en omgeving, in beheer van

Limburgs Landschap, werden delen van het terrein opgekapte in functie van de Zadelsprinkhaan. Om de groei van Pijpenstrootje en struikopslag tegen te gaan werd er de laatste drie jaar met een schaapskudde begraaft in de periode september tot november – december.

In de Dilserheide en het Stokkemerbos werden vennen opgekapte en open plekken gereali-seerd in het kader van het bosbeheerplan.

Onder de hoogspanningslijn ter hoogte van Lanklaarderbos - Spoorweg - Terril Eisdén-Lanklaar werd de vegetatie opgekapte door Elia.

Verbindingen voor de Zadel-sprinkhaan werden voorzien in het gemeentelijk bosbeheerplan Dilsen-Stokkem (o.a. creatie van open plekken op de steilrand). De Zadel-sprinkhaan werd opgenomen in het natuurinrichtingsproject Bergerven (Vlaamse Landmaatschappij), in het luik verbindingen via menselijke infrastructuur.

Communicatie

De Zadel-sprinkhaan kreeg aandacht in diverse projecten: de soort werd opgenomen in het rangeraanbod van het Nationaal Park Hoge Kempen en in de wandelkaart, die gratis verdeeld werd aan iedere inwoner van Dilsen-Stokkem. De soort kwam ook geregeld aan

bod in het gemeentelijk infoblad.

De workshop 'Speurneuzen gezocht Zadel-sprinkhaan' ging door in het C.C. Dilsen-Stokkem op 7 augustus 2007.

Ook in de stedelijke humaniora Dilsen-Stokkem werd het soortenproject opgenomen in het vak Nederlands.

Monitoring

Vroegere waarnemingen (eind jaren negentig) zijn bekend van de Schootshei (Vossen-berg), Platte Lindenberg, Lanklaarderbos en de terril van Eisden-Lanklaar. Het gaat hier telkens om kleine heiderelicten. De soort was begin jaren negentig van de vorige eeuw veel algemener in het gebied.

Het actieplan Zadel-sprinkhaan stelde voor om de soort jaarlijks te monitoren zowel op gekende locaties als op nieuwe geschikte locaties.

In 2006 en 2007 werd er door studenten van de Katholieke Hogeschool Geel en de Provinciale Hogeschool Limburg geïnventariseerd op Vossen-berg, Platte Lindenberg en het mijn-terrein van Eisden-Lanklaar. De soort werd enkel gevonden op de Vossen-berg. Ook de laatste waarnemingen van Zadel-sprinkhaan op de Vossen-berg door Limburgs Landschap

dateren van 2007. De laatste waarneming bij het meer zuidelijker gelegen Lanklaarderbos (nabij spoorweg As-Eisden) dateert ook van 2007.

Bij de excursie Zadel-sprinkhaan in het kader van de workshop in augustus 2007 werd geen Zadel-sprinkhaan gevonden.

Het oud kolenspoor As-Eisden werd in 2009 gedurende drie dagen door twee studenten van de Provinciale Hogeschool Limburg afge-lopen tussen de Lanklaarsesteenweg (N75) en de terrils van Eisden. Er werd bijzondere aandacht besteed aan de kleine heiderelicten en de verschillende open plekken langs het spoor. Geen enkele Zadel-sprinkhaan werd waargeno-men (zie ook Heylen, 2009).

Ook de Vossen-berg werd in 2009 onderzocht door de twee studenten. Ook hier werden geen Zadel-sprinkhanen meer gevonden.

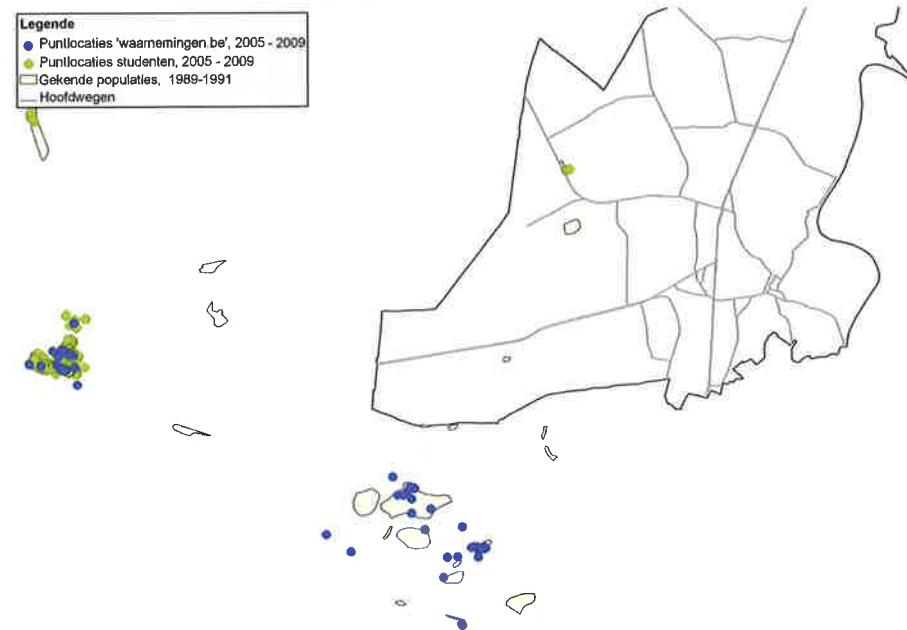
Daarbuiten heeft er geen systematische moni-toring plaatsgevonden in de gemeente Dil-sen-Stokkem. Al deze waarnemingen worden samengevat in figuur 1.

De uitgevoerde werken hebben wel een toe-name van Heidesabel-sprinkhaan, Nachtzwa-luw en Boomleeuwrik tot gevolg gehad.

Kansen en knelpunten

Het geschikt leefgebied voor Zadel-sprinkhaan, en ook voor andere soorten, kan vergroot wor-den door heideherstel in de omgeving van de Vossen-berg en in de omgeving van de spoor-weg As-Eisden. Op deze locaties zijn drin-gende maatregelen noodzakelijk.

Verbinden kan via de steilrand van het Kem-pisch Plateau. Indien deze steilrand meer open zou zijn (heide met bomen en struiken), wordt deze steilrand van de Vossen-berg tot de Me-chelse Heide (Maasmechelen) leefgebied voor de Zadel-sprinkhaan. Enkel de N75 vormt dan nog een grote barrière, die opgelost zou kun-nen worden door de aanleg van een eco(velo)duct. Ook in de gebieden Platte Lin-den-berg (cf. voorgesteld beheerplan van Schootshei), Dilsenheide - Stokkemerbos en Lanklaarderbos (waar de steilrand doorloopt) zijn er mogelijkheden voor heideherstel. An-dere natuurverbindingen voor de Zadel-sprink-haan kunnen het fietspad (oude spoor van As

Figuur 1. Gekende populaties periode 1989-1991 (bron: Jos Gorissen), waarnemingen verzameld door stu-denten van het Provinciaal Natuurcentrum en waarnemingen ingevoerd in 'www.waarnemingen.be' in de periode 2005-2009 (door o.a. studenten van de PHL en de KHLim).

tot Maaseik), het kolenspoor (Genk-As-Eisden) en de zones onder de hoogspanningslijnen worden.

De Zadelsprinkhaan – als mascotte van het mooie heidelandschap en zijn zeldzame fauna en flora – is een mooie soort om mensen te betrekken bij het natuurgebeuren. Een sponsorfietstocht 'in het zadel voor de Zadelsprinkhaan', educatieve acties voor scholen, de Zadelsprinkhaan als kamphema en chocolade Zadelsprinkhaantjes zijn een greep uit mogelijke communicatieve acties.

Conclusies

Om de status van de soort in de gemeente te bepalen is er dringend nood aan een gebiedsdekkende inventarisatie, liefst nog uitgevoerd in 2010. De soort kan nog altijd heel lokaal aanwezig zijn, gezien de soort niet makkelijk te inventariseren is en gezien de eieren nog na meerdere winters kunnen uitkomen. De laatste waarneming in Dilsen-Stokkem dateert evenwel van 2007. Als er in de volgende jaren geen Zadelsprinkhanen gevonden worden mag de soort in Dilsen-Stokkem als uitgestorven beschouwd worden.

De uitgevoerde werken hebben dus mogelijk de achteruitgang van Zadelsprinkhaan niet kunnen stoppen. Gelukkig profiteerden andere soorten zoals Heidesabelsprinkhaan, Nachtzwaluw en Boomleeuwerik van het herstel van de kleine oppervlaktes heide op de

rand van het Kempisch Plateau.

Het uitwerken van natuurverbindingen opgebouwd uit structuurrijke vegetaties, waarin open en ruigere terreindelen elkaar afwisselen is voor Zadelsprinkhaan meer dan ooit noodzakelijk willen we de soort in Limburg behouden en willen we deze zonneklopper terug naar Dilsen-Stokkem leiden. De uitbouw van een verbinding tussen het Lanklaarderbos en de Opglabbekeerzavel via het kolenspoor en een verbinding naar de Kikbeekbron - Maasmechelse heide via de plateaurand behoren tot de mogelijkheden.

Referenties

- EYKENS, C., 2008. Gedrag van de Zadelsprinkhaan in Limburg. Afstudeerproject industriële en biowetenschappen: master in de biowetenschappen: voedingsindustrie, Katholieke Hogeschool Geel, 81 pp.
- HEYLEN, J., 2009. Zadelsprinkhaan (*Ephippiger ephippiger*). Technische opdracht: Assistent-onderzoeker/planner Provinciale Hogeschool Limburg, Diepenbeek, 7 pp.
- LIBOT, R., 2006. Beheersplan Opglabbekeerzavel-West, 27 pp.
- PEUSENS, E. (ed.), 2008. ACTIEPLAN DILSEN-STOKKEM. Zadelsprinkhaan (Nr. 9). Een uitgave van de provincie Limburg, D/2007/5857/65, 85 pp.
- REEMER, M. & P.H. VAN HOOFF, 2005a. Beschermingsplan Zadelsprinkhaan en Kleine wrattenbijter in Gelderland, Nijmegen: Limes Divergens BV.
www.repository.naturalis.nl/record/220058.
- REEMER, M., R. KREKELS & P. VAN HOOFF, 2005b. Hoe de Zadelsprinkhaan in het zadel te houden? De levende natuur. Herstel van de heide, 106 (5), 235-237.
- THYS, N., 2007. Speurtoezien-cursus. De Zadelsprinkhaan. Natuurpunt Educatie, 13 pp.

Summary

The city of Dilsen-Stokkem adopted the bushcricket (*Ephippiger ephippiger*), a typical grasshopper of the Hoge Kempen. Although lots of efforts were made by local nature NGO's, the municipality and the Flemish government, to create a suitable habitat for this species as well as corridors connecting these habitats, the species has not been seen for the last two years. As sighting bushcrickets is not that easy, this not necessarily means the species completely disappeared. Continued efforts both to improve or create habitat and to locate the bushcricket will be needed.